

Marian Śnieżyński, *Sztuka dialogu – teoretyczne założenia a szkolna rzeczywistość*. Prace monograficzne nr 426, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2005.

Profesor Marian Śnieżyński jest wybitnym teoretykiem dydaktyki i dialogu edukacyjnego, cenionym przez młodych pedagogów, zwłaszcza studentów. Dotychczas opublikował takie monografie jak: *Nauczanie wychowujące* (1995), *Zarys dydaktyki i dialogu* (1998), *Dialog edukacyjny* (2001), z których każda spotkała się z dużym zainteresowaniem na rynku wydawniczym.

Recenzowana książka poświęcona sztuce dialogu jest twórczą kontynuacją studiów teoretycznych i badań empirycznych z zakresu filozofii i dydaktyki dialogu.

Autor słusznie podkreśla, że jednym z najważniejszych zadań pedagogiki XXI wieku jest

szukanie odpowiedzi na pytania: jak wydobyć z jednostki ludzkiej jej człowieczeństwo, co robić, by człowiek zaczął być bardziej sobą. Jest zarazem przeświadczony, iż wszystkim nam zależy na przyszłości Europy, na wychowaniu mądrych, myślących i twórczych Europejczyków.

Tak czy inaczej w

społeczeństwie demokratycznym mamy do czynienia z podwójnym doświadczeniem dialogu, doświadczeniem poprzez wielość punktów widzenia i doświadczeniem wolności poprzez wzajemne wybory.

Monografia *Sztuka dialogu*, to rozprawa szczególna, nieomal w równej mierze poświęcona jest dialogowi na temat istoty samego dialogu, jak i sztuki dialogu oraz jego funkcji edukacyjnych. Zatem prezentowana książka ma zarówno znaczenie teoretyczne, jak i praktyczne.

W pracy tej autor wysoce kompetentnie i po mistrzowsku prowadzi dyskurs, wykorzystując na przemian myśli i cytaty

wielu uczonych (filozofów, zwłaszcza ontologów i antropologów, teologów i aksjologów), aktualne prace badawcze pedagogów (zwłaszcza orientacji humanistycznej i personalistycznej) oraz wyniki badań własnych i innych autorów dotyczących opinii i wypowiedzi licznych nauczycieli, uczniów i studentów kierunków nauczycielskich na temat roli dialogu i różnych form oraz metod prowadzenia dyskusji i wspólnego dochodzenia do prawdy.

Z punktu widzenia personalizmu „pedagogiczny dialog i spotkanie interpersonalne nie miałyby sensu, gdyby na ich horyzoncie nie odsłaniała się prawda bytu ludzkiego”.

Jak słusznie autor podkreśla:

Przygotowanie uczniów do dialogu, nauczanie ich sztuki dialogu, to długi i złożony proces, który musi podjąć także szkoła, i to na wszystkich szczeblach edukacji. Dialog zakłada, że każdy z partnerów dialogu będzie przede wszystkim miał swoje wartości i godności i uszanuje taką wartość i godność w drugim człowieku, z którym wchodzi w dialog. (...) W tym dialogicznym spotkaniu szczególnego znaczenia nabierają trzy warunki: wspólne odkrywanie prawdy, kompromis i konsensus. Dialog jest trudny, bo wymaga bezinteresownej cierpliwości, przezwyciężenie miłości własnej; zaufania wobec drugiego człowieka, a także systematycznego korygowania siebie w świetle jego myśli.

Jak dalej uczy nas autor,

dialog pedagogiczny nauczyciela i uczniów, zmierzając do ukazania atrakcyjnych i wartościowych wzorów osobowych, okazuje się najbardziej skuteczny, gdy sam nauczyciel jest wcieleniem proponowanego wzoru.

Mając na względzie panujący powszechnie relatywizm, permissywizm i podwójne standardy jest to wzorzec nauczyciela raczej nieosiągalny. Nie może więc dziwić, że również z sondażu diagnostycznego prowadzonego przez M. Śnieżyńskiego i innych autorów wyłania się obraz niezbyt optymistyczny. Z badań tych niezbitnie bowiem wynika, że znacząca liczba nauczycieli szkół różnych typów w swojej pracy dydaktyczno-wychowawczej zatrzymała się na etapie komunikacji jednokierunkowej, głównie podającej. Tym bardziej w pełni zrozumiałą jest fakt znikomej liczby nauczycieli, którzy przekroczyli próg komunikacji i weszli ze swoimi uczniami w fazę relacji interpersonalnych.

Natomiast dialogiczny charakter zajęć dydaktycznych, realizowanych systematycznie, stwierdzono zaledwie u co czwartego z objętych badaniami nauczycieli.

Recenzowana książka *Sztuka dialogu* napisana jest piękną polszczyzną, a całość pracy świadczy o dużej erudycji autora. Godne polecenia są wszystkie rozdziały, a wśród nich szczególnej uwadze słuchaczy studiów nauczycielskich, zarówno magisterskich jak i doktoranckich polecam następujące zagadnienia:

- Antropologiczne aspekty dziedzictwa kulturowego;
 - Teoria budowania i rozwijania dialogu w szkole;
 - Komunikacja w procesie edukacyjnym;
 - Mówienie i słuchanie;
 - Komunikacja niewerbalna;
 - Rola i znaczenie relacji interpersonalnych;
 - Miłość i podmiotowe podejście do ucznia;
 - Personalizm pedagogiczny afirmacją człowieczeństwa;
 - Relacje interpersonalne w świetle badań;
 - Istota dialogu;
 - Warunki i zasady dialogu;
 - Miejsce dialogu w szkolnej rzeczywistości.
- Zgadzam się w pełni z autorem, że

nie ma bowiem demokracji bez dialogu, nie może być szkoły, w której dialog nie zajmuje należnego mu miejsca w zadaniach dydaktyczno-wychowawczych.

Recenzję tę traktuję jako mój osobisty dialog z profesorem Marianem Śnieżyńskim. Dlatego na zakończenie pozwolę sobie na jeszcze jedną bardziej generalną refleksję. Powodem mojego zaniepokojenia jest coraz bardziej realna wojna pomiędzy wyznawcami wielkich religii, święta wojna pomiędzy wiernymi i niewiernymi lub też wojna pomiędzy bogatymi (uprzywilejowanymi) i biednymi (wykluczonymi) obywatelami różnych krajów. Stanowi to bardzo poważne wyzwania dla współczesnej edukacji, szkoły i nauczycieli. Jest to przede wszystkim bardzo ważne zadanie dla dialogu edukacyjnego.

W związku z powyższym nasuwają się bardziej ogólne pytania: Jak wychowywać młode pokolenia, zarówno w społeczeństwach arabskich jak i europejskich czy amerykańskich, aby życie człowieka nie stało się orężem terrorystów w walce politycznej i religijnej? Jak zmienić świadomość młodych ludzi,

przeważnie kobiet i mężczyzn pochodzenia arabskiego, aby nie poświęcały życia swojego i życia wielu niewinnych ludzi dla fanatycznej wiary lub fałszywej ideologii? Jak wychować przyszłych polityków i dyplomatów, aby w dyskusjach publicznych nie stosowali dialogu erystycznego, polegającego na pogrążeniu i zniszczeniu przeciwnika?

Zgadzam się w pełni z M. Śnieżyńskim, że prawdziwego dialogu, szanującego godność i poglądy partnera, trzeba uczyć możliwie wcześnie, najlepiej już w rodzinie, przedszkolu, a następnie w szkole.

Józef Kuźma